

Fast forwarding the green transition in just and socially responsible way – cases of industry, energy and transport sectors

FORMAÇÃO 3 OBUKE

Co-funded by
the European Union

PREDGOVOR

Ovaj program obuke sastoji se od materijala za obuku za tri Radionice na nivou Evropske unije kao deo projekta GREENET koji sufinansira Evropska unija. Cilj kursa obuke jeste da se ojačaju kapaciteti međusektorskih socijalnih partnera u sektoru industrije, energetike i transporta i da se izvrši uticaj na evropski socijalni dijalog kako bi se obezbedilo da tranzicija ka ugljeničnoj neutralnosti u Evropskoj uniji bude društveno pravedna i pristupačna za sve evropske građane i radnike.

Tri radionice na nivou Evropske unije, od kojih svaka traje po dva dana, baviće se konkretnim temama, na primer:

- Prva Radionica na nivou Evropske unije, koja se održava u Krakovu, biće fokusirana na zakonodavstvo u vezi sa Zelenim dogovorom.
- Druga Radionica na nivou Evropske unije, koja se održava u onlajn formatu, biće fokusirana na učešće radnika u politikama Zelenog dogovora.
- Treća Radionica na nivou Evropske unije, koja se održava u onlajn formatu, biće fokusirana na procese informisanja i konsultovanja.

Materijali sa uputstvima sadrže sveobuhvatne informacije u vezi sa Evropskim zelenim dogovorom i različitim strateškim dokumentima koje čine deo strategije, te razmatranja u vezi sa strateškim dokumentima.

Ali, krenimo redom.

1.	Najčešći razlozi za brigu	4
1.1	Pitanja za prevazilaženje strahova	5
2.	Da li samo Evropska unija preduzima korake u cilju ublažavanja klimatskih promena?	6
2.1	Sjedinjene Američke Države	7
2.2	Kina	7
2.3	Indija	8
2.4	Japan	9
2.5	Kanada	9
2.6	Australija	10
2.7	Brazil	10
2.8	Južna Koreja	11
3.	Ključni principi pravedne tranzicije	11
3.1	Definicija i okvir Međunarodne organizacije rada (MOR) za Pravednu tranziciju	12
3.2	Ključne zainteresovane strane i socijalni dijalog u okviru Pravedne tranzicije	14
4.	Transformacija različitih sektora	18
5.	Ali, da li je sve ovo uopšte moguće???	21
5.1	Šanse za postizanje globalne klimatske neutralnosti do 2050. godine	21
5.2	Izazovi u postizanju klimatske neutralnosti	23
5.3	Cirkularna ekonomija	24
6.	Strateški dokumenti Evropske unije koje se odnose na postizanje klimatske neutralnosti	28
6.1	Evropski zakon o klimatskim promenama	28
6.2	Integrirani nacionalni energetske i klimatski plan (INEKP)	31
6.3	Sistem trgovine emisijama Evropske unije	33
6.4	Industrijski plan za Zeleni dogovor	34
6.5	Mehanizam prilagođavanja granice ugljenika (CBAM)	34

1. Najčešći razlozi za brigu

Evropski zeleni dogovor je ambiciozan plan koji ima za cilj postizanje održivosti privrede Evropske unije transformisanjem klimatskih i ekoloških izazova u prilike. Međutim, jasno je da takve inicijative usmerene ka transformaciji mogu pobuditi različite strahove i zabrinutost kod ljudi. U nastavku sledi pregled nekih od najčešćih razloga za brigu i odgovarajućih pitanja koja mogu pomoći u rešavanju i potencijalnom prevazilaženju ovih strahova:

Ekonomski uticaj

Gubitak zaposlenja: Strah da će zelene politike dovesti do gubitka zaposlenja u tradicionalnim privrednim sektorima poput energetike, transporta i industrije.

Ekonomski troškovi: Zabrinutost u vezi sa visokim troškovima prelaska na zelene tehnologije i obnovljive izvore energije.

Energetska sigurnost

Pouzdanost obnovljivih izvora energije Zabrinutost da obnovljivi izvori energije poput energije vetra i solarne energije nisu dovoljno pouzdani da zadovolje sve potrebe za snabdevanjem energijom.

Tehnološka zavisnost: Strah da će zavisnost od novih tehnologija učiniti energetske sisteme osetljivije na poremećaje.

Društvena nejednakost

Pristupačnost: Zabrinutost da će troškovi zelenih politika nesrazmerno uticati na domaćinstva sa niskim prihodima, te da će snabdevanje električnom energijom i prevoz poskupeti.

Pristup benefitima: Strah od neravnomerno dostupnih benefita zelenih inicijativa poput čistijeg vazduha i boljeg javnog transporta.

Izazovi implementacije

Izvodljivost: Sumnje u to da li su ciljevi Zelenog dogovora realistični i izvodljivi u predloženim vremenskim okvirima.

Birokratija i propisi: Zabrinutost u vezi sa potencijalnim usporavanjem inovacija i rasta, izazvanim povećanim regulatornim i birokratskim zahtevima.

Uticao na pojedinca

Promene u načinu života: Strah da će pojedinci morati da naprave značajne promene u svom načinu života, poput smanjenog korišćenja automobila ili promene u načinu ishrane, koje bi mogle biti nezgodne ili neželjene.

Neizvesnost: Uopšteni strah od promene i nepoznatog, naročito od toga kako bi Zeleni dogovor mogao izmeniti svakodnevni život.

Pitanja: Da li smatrate da su gore navedeni razlozi za brigu adekvatno objašnjeni? Da li mislite da postoje i drugi razlozi? Koji su po vama najveći razlozi za brigu? Koje informacije ljudi treba da imaju na raspolaganju kako bi odgovorili na pitanja koja se u međuvremenu pojave? Koja je uloga predstavnika radnika (sindikata) u pronalaženju odgovora?

Molimo vas da pribeležite svoja razmišljanja pre početka obuke - moći ćete da ih podelite sa nama u našem zajedničkom radu.

1.1 Pitanja za prevazilaženje strahova

Vredi pokušati da se daju odgovori na neka od konkretnijih pitanja (iako smo svesni da i dalje pričamo relativno uopšteno), kao što sledi:

Ekonomski uticaj:

- Koje su konkretne inicijative za kreiranje radnih mesta predviđene Zelenim dogovorom kako bi se nadomestio potencijalni gubitak zaposlenja u tradicionalnim industrijama?
- Kako će Zelenim dogovorom biti podržana preduzeća i sektori u prelasku na zelenije prakse, bez nastanka previsokih troškova?

Energetska sigurnost:

- Koje se mere preduzimaju kako bi se obezbedilo da obnovljivi izvori energije budu pouzdani i adekvatni kako bi odgovorili na zahteve za snabdevanjem energijom?

- Na koji način je Zelenim dogovorom planirano da se zaštite energetske sistemi od potencijalnih poremećaja u snabdevanju izazvanih primenom novih tehnologija?

Društvena nejednakost:

- Na koji način će Zelenim dogovorom biti osigurano da tranzicija ka zelenoj ekonomiji bude pravedna i da ne predstavlja nesrazmerno opterećenje za domaćinstva sa nižim prihodima?
- Koji programi su osmišljeni kako bi se garantovalo da sve zajednice osete benefite poboljšanih uslova života i životne sredine?

Izazovi implementacije:

- Koji koraci se preduzimaju kako bi se obezbedilo da ciljevi Zelenog dogovora budu realistični i izvodljivi?
- Na koji način će Zelenim dogovorom biti uspostavljena ravnoteža između potrebe za regulisanjem i potrebe da se podstiču inovacije i privredni rast?

Uticaj na pojedinca:

- Koje strategije su osmišljene za pomoć pojedincima i porodicama u prilagođavanju na promene u načinu života koje iziskuje Zeleni dogovor?
- Na koji način će se Zeleni dogovor baviti neizvesnošću i strahovima koje ljudi osećaju u vezi sa promenama do kojih će isti dovesti u njihovom svakodnevnom funkcionisanju?

Molimo vas da analizirate gore navedena pitanja i da pokušate da ih povežete sa konkretnim sektorom koji predstavljate. Koja razmišljanja biste voleli da podelite tokom sastanka? Koja su najčešća pitanja u vašem okruženju?

Davanjem odgovora na ova pitanja, donosioci politika i zastupnici mogu pomoći u otklanjanju strahova, razjašnjavanju zabluda i obezbeđivanju podrške javnosti u vezi sa Zelenim dogovorom. Saradnja sa zajednicama, pružanje jasnih i transparentnih informacija i predstavljanje opipljivih benefita zelenih politika predstavljaju ključne korake u prevazilaženju pobrojanih strahova.

2. Da li samo Evropska unija preduzima korake u cilju ublažavanja klimatskih promena?

Pitanje koje se često postavlja u diskusijama i debatama jeste zašto samo Evropska unija (odnosno Evropa uopšteno) preduzima korake u vezi sa klimatskim promenama. Nije nam cilj da postanete stručnjaci za ovo pitanje, ali vredi citirati neke osnovne informacije kako bi se pokazalo da je ovo pogrešna pretpostavka.

Mere usmerene ka dekarbonizaciji preduzimaju se na globalnom nivou budući da zemlje sveta nastoje da smanje emisije gasova sa efektom staklene bašte i da pređu na održivije energetske sisteme. U nastavku sledi pregled značajnih inicijativa za dekarbonizaciju izvan Evropske unije:

2.1 Sjedinjene Američke Države

Inicijative za čistu energiju:

Investicije u obnovljivu energiju: Značajne investicije u solarnu energiju, energiju vetra i druge obnovljive izvore energije.

Modernizovanje energetske mreže: Unapređenje energetske mreže kako bi se podržalo integrisanje obnovljive energije i poboljšala energetska efikasnost.

Standard čiste energije (CES): Predlozi za uvođenje nacionalnog CES-a kako bi se uvela obaveza da određeni procenat električne energije potiče iz obnovljivih izvora.

Regulatorne mere:

Regulisanje emisija: Pooštavanje standarda u vezi sa emisijama za elektrane i vozila.

Emisije metana: Propisi sa ciljem smanjenja emisija metana iz naftnih i gasnih postrojenja.

Inovacije i istraživanje:

Agencija za napredne istraživačke projekte Ministarstva energetike SAD-Energy (ARPA-E): Finansiranje inovativnih tehnologija proizvodnje energije.

Tehnologije hvatanja i skladištenja ugljenika (CCS – carbon capture and storage): Istraživanje i razvoj CCS tehnologija za hvatanje i skladištenje emisija ugljenika iz industrijskih izvora.

2.2 Kina

Ekspanzija obnovljive energije:

Solarna energija i energija vetra: Ogromna ulaganja u solarne i vetroparkove čine Kinu svetskim liderom po pitanju kapaciteta obnovljive energije.

Hydroenergija: Konstantan razvoj velikih hidroenergetskih projekata.

Smanjenje upotrebe uglja:

Određivanje gornje granice u potrošnji uglja: Politike za određivanje gornje granice potrošnje uglja i povećanje udela nefosilnih goriva u potrošnji energije po vrstama izvora.

Gašenje postrojenja na ugalj: Prestanak sa radom starijih i manje efikasnih elektrana na ugalj.

Električna vozila (EV):

Podsticaji za korišćenje EV: Subvencije i podsticaji u cilju promocije prelaska na korišćenje električnih vozila.

Tehnologija baterija: Investicije u proizvodnju baterija i reciklažne tehnologije.

2.3 Indija

Ciljevi obnovljive energije:

Nacionalna solarna misija: Ambiciozni ciljevi za povećanje kapaciteta solarne energije, sa ciljem od 100 GW do 2022. godine.

Energija vetra: Značajne investicije u projekte za korišćenje energije vetra.

Energetska efikasnost:

Pravilnik o energetskej efikasnosti zgrada (ECBC): Standardi energetske efikasnosti zgrada.

LED rasveta: Sveprisutna upotreba energetski efikasne LED rasvete.

Održivi prevoz:

Promovisanje EV: Politike i inicijative u cilju podsticanja prelaska na korišćenje električnih vozila.

Javni prevoz: Investicije u modernizaciju i širenje sistema javnog prevoza.

2.4 Japan

Razvoj obnovljive energije:

Vetroelektrane na moru: Investicije u projekte povezane sa vetroelektranama na moru.

Solarna energija: Kontinuirana podrška postrojenjima solarne energije.

Nuklearna energija:

Ponovno pokretanje nuklearnih elektrana: Postepeno ponovno pokretanje nuklearnih reaktora sa unapređenim bezbednosnim merama nakon događaja u Fukušimi.

Ekonomija zasnovana na vodoniku:

Strategija za korišćenje vodonika: Razvoj tehnologija proizvodnje, skladištenja i korišćenja vodonika kao deo šire strategije ekonomije zasnovane na vodoniku.

2.5 Kanada

Formiranje cena ugljenika:

Porez na ugljenik: Uvođenje nacionalnog poreza na ugljenik u cilju podsticanja smanjenja emisija.

Trgovina transferabilnim-prenosivim dozvolama za emitovanje (Cap-and-Trade): Regionalni cap-and-trade sistemi, kao što je slučaj u Kvebeku.

Investicije u čistu energiju:

Obnovljiva energija: Investicije u projekte vezane za vetroelektrane, solarne elektrane i hidroelektrane.

Pametne elektroenergetske mreže - Smart Grid tehnologija: Razvoj tehnologija pametne elektroenergetske mreže radi poboljšanja energetske efikasnosti i integrisanja obnovljivih izvora energije.

Hvatanje i korišćenje ugljenika:

CCS projekti: Realizacija projekata hvatanja i skladištenja ugljenika, naročito u sektoru nafte i gasa.

2.6 Australija

Ciljevi obnovljive energije:

Veliki projekti u vezi sa obnovljivom energijom: Investicije u velike projekte solarnih elektrana i vetroelektrana.

Sistemi baterija za skladištenje energije: Razvoj velikih sistema baterija za skladištenje energije kao podrška obnovljivoj energiji.

Energetska efikasnost:

Standardi za zgrade: Implementacija standarda energetske efikasnosti za zgrade.

Efikasnost uređaja: Propisi čiji je cilj povećanje energetske efikasnosti kućnih uređaja.

Uzgoj ugljenika:

Fond za smanjenje emisija: Inicijative za smanjenje emisija putem poboljšanih poljoprivrednih praksi i upravljanja zemljištem.

2.7 Brazil

Ekspanzija obnovljive energije:

Hydroenergija: Ozbiljno oslanjanje na hidroenergiju koja čini značajan udeo u potrošnji energije po vrstama izvora.

Vetroenergija i solarna energija: Brz rast kapaciteta vetroenergije i solarne energije.

Bioenergija:

Biogoriva: Široko rasprostranjena upotreba biogoriva, naročito etanola iz šećerne repe, za potrebe prevoza.

Očuvanje šuma:

Politike koje se odnose na deforestaciju: Naponi da se smanji krčenje šuma (deforestacija) Amazona i u drugim kritičnim oblastima.

2.8 Južna Koreja

Novi zeleni dogovor:

Investicije u obnovljivu energiju: Značajne investicije u projekte obnovljive energije kao deo sveobuhvatnog Novog zelenog dogovora.

Energetska tranzicija: Prestanak upotrebe uglja i povećanje udela obnovljivih izvora energije i nuklearne energije.

Pametni gradovi:

Urbana održivost: Razvoj pametnih gradova sa integrisanim energetske sistemom, sistemom prevoza i sistemom za upravljanje otpadom.

Električna vozila:

Infrastruktura za EV: Ekspanzija neophodne infrastrukture za punjenje EV i podsticaji za prelazak na korišćenje EV.

Ove mere odražavaju globalnu posvećenost smanjenju emisija ugljenika i prelasku na održive energetske sisteme, bez obzira na različite nacionalne kontekste i strategije.

3. Ključni principi pravedne tranzicije

"Pravedna tranzicija" predstavlja okvir čiji je zadatak da osigura da prelazak na održivu, niskougljenu ekonomiju bude pravedan i inkluzivan, uz uvažavanje socijalnih i ekonomskih uticaja dekarbonizacije. Ovaj koncept naglašava neophodnost uvažavanja dobrobiti radnika, zajednica i drugih zainteresovanih strana na koje utiče prelazak sa fosilnih goriva na obnovljivu energiju i druge zelene tehnologije.

Koncept koji će biti zastupljen kroz čitavu obuku jeste koncept Pravedne tranzicije. Moramo posmatrati sledeće:

Inkluzivno odlučivanje:

- Obezbediti da sve zainteresovane strane, uključujući radnike, zajednice, preduzeća i organe vlasti imaju pravo glasa u planiranju i implementaciji strategija za tranziciju.

Kreiranje poslova i diversifikacija ekonomskih aktivnosti:

- Promovisati kreiranje kvalitetnih zelenih poslova i diversifikaciju ekonomskih aktivnosti kako bi se smanjila zavisnost od sektora koji doprinose emisijama gasova sa efektom staklene bašte.

Socijalna zaštita i podrška:

- Obezbediti mere socijalne zaštite, poput naknada za nezaposlene, programa prekvalifikacije i penzijskih planova, kako bi se pomoglo radnicima i zajednicama tokom perioda tranzicije.

Obrazovanje i razvoj veština:

- Ulagati u obrazovanje i programe obuke sa ciljem osposobljavanja radnika za nove zelene poslove i sektore.

Pravičnost i pravda:

- Boriti se protiv nejednakosti tako što će biti obezbeđena pravedna raspodela benefita i troškova tranzicije, sa naročitom pažnjom posvećenom ranjivim i marginalizovanim grupama.

Ekološka održivost:

- Uskladiti ekonomske aktivnosti sa ciljevima ekološke održivosti kako bi se postiglo očuvanje ekosistema i biodiverziteta.

3.1 Definicija i okvir Međunarodne organizacije rada (MOR) za Pravednu tranziciju

Međunarodna organizacija rada (MOR) Pravednu tranziciju definiše kao okvir za pravedan i inkluzivan prelazak na održivu ekonomiju. MOR naglašava da ova tranzicija treba da stvori dostojanstvene prilike za rad, da obezbedi socijalnu inkluziju, te da smanji siromaštvo.

Pristup MOR-a Pravednoj tranziciji zasniva se na sledećim principima koji su predstavljeni u "Smernicama za pravednu tranziciju na putu ka ekološki održivim ekonomijama i društvima za sve":

1. Socijalni dijalog:

- Podsticanje dijaloga među organima vlasti, poslodavcima i radnicima pomoću kojih se razvijaju politike i strategije koje olakšavaju neometanu i pravednu tranziciju.

2. Makroekonomske politike:

- Implementacija makroekonomskih politika koje podržavaju održiv razvoj i kreiranje poslova u zelenim sektorima.

3. Politike preduzeća:

- Podsticanje preduzeća da usvoje održive prakse i tehnologije uz istovremeno obezbeđivanje dostojanstvenih uslova rada.

4. Razvoj veština:

- Obezbeđivanje edukacije i obuka kako bi radna snaga bila pripremljena za nove mogućnosti koje nudi zelena ekonomija.

5. Bezbednost i zdravlje na radu:

- Staranje da novi zeleni poslovi budu bezbedni i zdravi, uz primenu odgovarajućih propisa i standarda.

6. Socijalna zaštita:

- Uspostavljanje robusnih sistema socijalne zaštite radi ublažavanja socijalnih i ekonomskih uticaja tranzicije na radnike i zajednice.

7. Prava i standardi:

- Poštovanje radničkih prava i standarda, uključujući slobodu udruživanja i kolektivnog pregovaranja, kroz čitav proces tranzicije.

8. Lokalni i regionalni razvoj:

- Pružanje podrške lokalnim i regionalnim inicijativama za razvoj kako bi se diversifikovale ekonomske aktivnosti i obezbedila sredstva za samoodrživi život.

Primeri implementacije:

- **Napuštanje uglja:** Podrška regionima koji su zavisni od korišćenja uglja, organizovanjem programa prekvalifikacije za radnike, pokretanjem inicijativa za diversifikaciju ekonomskih aktivnosti i ulaganjem u projekte obnovljive energije.

- **Automobilska industrija:** Pružanje pomoći radnicima u automobilskoj industriji organizovanjem programa za razvoj veština kako bi se olakšao prelazak na poslove u sektoru proizvodnje i održavanja električnih vozila.

- **Poljoprivreda** Promovisanje održivih poljoprivrednih praksi kojima se pospešuje produktivnost uz smanjenje uticaja na životnu sredinu, kao i pružanje podrške poljoprivrednicima u prilagođavanju novim metodama rada.

Fokusirajući se na ove principe, MOR ima za cilj da osigura da prelazak na zelenu ekonomiju ne predstavlja nesrazmerno opterećenje za radnike i zajednice, nego, naprotiv, da im pruži prilike za inkluzivan rast i razvoj.

Zapamtite da Zeleni dogovor nije samo priča o zatvaranju rudnika. To je proces u kom se transformiše čitava privreda. Isto tako, valja napomenuti da je to i proces koji će transformisati naša društva.

3.2 Ključne zainteresovane strane i socijalni dijalog u okviru Pravedne tranzicije

Koncept Pravedne tranzicije polazi od pretpostavke da će tranzicija biti zasnovana na socijalnom dijalogu i inkluzivnom odlučivanju, čime se osigurava da sve zainteresovane strane učestvuju u planiranju i sprovođenju strategija za tranziciju. Ključne zainteresovane strane u Pravednim tranzicijama obuhvataju sledeće učesnike:

1. Zaposleni i sindikati

Radničke organizacije zalažu se za dostojanstven rad, socijalnu zaštitu i pravedne tranzicije za radnike na koje utiče prelazak na zelenu ekonomiju. Uključuju se u kolektivne pregovore i socijalni dijalog kako bi osigurale da radnička prava i interesi budu zaštićeni tokom tranzicije.

2. Organi vlasti i regulatorna tela, uključujući nacionalne i lokalne organe vlasti

Zaduženi su za definisanje politika, uvođenje regulatornih okvira i obezbeđivanje poštovanja međunarodnih sporazuma. Takođe stvaraju i podstiču postojanje neophodnih uslova za socijalni dijalog, uključivanjem različitih zainteresovanih strana u diskusije i procese odlučivanja u vezi sa određenim politikama.

3. Organizacije civilnog društva i zajednice

Grupe koje se bore za ekološku i socijalnu pravdu, grupe u okviru lokalnih zajednica i druge lokalne zainteresovane strane pružaju vredne uvide i bave se zastupanjem kako bi obezbedile da ekološka i socijalna pravda budu prisutne kao sastavni elementi tranzicije. Njihovo učešće u ovom procesu pomaže u rešavanju problema zajednica na koje najviše utiču politike koje se tiču klimatskih promena i životne sredine.

4. Organizacije poslodavaca

Zastupaju interese preduzeća, olakšavajući usvajanje zelenih tehnologija u praksi u okviru različitih sektora. Učestvuju u socijalnom dijalogu sa ciljem da se postigne ravnoteža između privrednog rasta i ekološke održivosti, kao i da se obezbedi podrška za preduzeća tokom tranzicije.

5. Institucije socijalnog dijaloga

Institucije socijalnog dijaloga, što uključuje različite vidove pregovora i konsultacija, obezbeđuju da se saslušaju i uvažavaju mišljenja svih relevantnih učesnika u procesu odlučivanja, uključujući ranjive grupe.

Socijalni partneri obuhvataju organizacije poslodavaca, sindikate i druge reprezentativne grupe koje učestvuju u radnim odnosima i socijalnom dijalogu. Njihovo učešće je od vitalnog značaja kako bi se obezbedilo da tranzicija ka zelenoj ekonomiji bude pravedna, inkluzivna i korisna za sve delove društva. U nastavku slede ključni aspekti i izazovi koji se odnose na njihovo učešće:

Ključne uloge i doprinosi:

Inkluzivno osmišljavanje politika: Socijalni partneri učestvuju u osmišljavanju, sprovođenju i praćenju politika. Njihovim učešćem obezbeđuje se da će stanovišta svih zainteresovanih strana biti uzeta u obzir, čime se postižu uravnoteženiji i pravičniji ishodi.

Socijalni dijalog: Efikasan socijalni dijalog uključuje pregovaranje, konsultovanje i deljenje informacija među organima vlasti, poslodavcima i radnicima, a u vezi sa pitanjima koja se odnose na ekonomsku i socijalnu politiku. Pomaže u rešavanju potencijalnih konflikata i stvaranju konsenzusa po pitanju ključnih inicijativa.

Tripartizam: Tripartitna saradnja između organa vlasti, poslodavaca i radnika obezbeđuje da politike budu i ekološki održive i socijalno inkluzivne i ekonomski izvodljive.

Izazovi:

Kapaciteti i resursi: Za efikasno učešće socijalnih partnera potrebni su adekvatni resursi i kapaciteti. što obuhvata i kadrove, finansiranje i stručnost u vezi sa pitanjima povezanim sa klimatskim promenama. Ukoliko gorenavedeni činioci nisu prisutni, socijalni partneri imaju ograničene mogućnosti kada je u pitanju davanje doprinosa u čitavom procesu.

Ravnoteža između interesa: Potrebno je postići ravnotežu između raznolikih interesa različitih zainteresovanih strana. ovo podrazumeva razmatranje problema u određenim sektorima na koje bi tranzicija mogla imati nepovoljan uticaj.

Obezbeđivanje efikasne implementacije: Mada je faza osmišljavanja politike od krucijalnog značaja, ni u fazi implementacije ne manjka ozbiljnih izazova. Kako bi se obezbedilo da se dogovorene politike efikasno sprovede, neophodan je kontinuiran dijalog i praćenje.

Pitanja: Kako razgovarati i pregovarati u vezi sa tranzicijom? Šta nam je potrebno kako bismo obezbedili istinski inkluzivno osmišljavanje politika i efikasan socijalni dijalog? Koje su nam kompetencije potrebne kako bismo kao zaposleni, socijalni partneri i građani preduzeli nešto? Koji su nam resursi potrebni? Koji su najveći izazovi za socijalni dijalog? Na šta bi trebalo obratiti posebnu pažnju prilikom procesa informisanja, konsultovanja i pregovaranja?

4. Transformacija različitih sektora

Cilj Evropskog zelenog dogovora jeste da se privreda Evropske unije učini održivom kroz transformisanje različitih sektora i promociju zelenije i otpornije budućnosti. U nastavku sledi pregled sektora koji će pretrpeti najveću transformaciju usled primene Evropskog zelenog dogovora:

1. Sektor energetike

Obnovljiva energija: Značajne investicije u izvore obnovljive energije poput energije vetra, solarne energije i hidroenergije koje će zameniti fosilna goriva.

Energetska efikasnost: Implementacija mera za postizanje energetske efikasnosti u svim sektorima, uključujući nadogradnju KHG (klimatizacija, grejanje, hlađenje, prim.prev.) sistema u objektima ("building retrofit") i unapređene sisteme za upravljanje potrošnjom energije.

Modernizovanje energetske mreže: Modernizovanje energetskih mreža kako bi se u njih integrisala obnovljiva energija i poboljšala njihova otpornost i fleksibilnost.

2. Transport

Elektrifikacija vozila: Promocija električnih vozila (EV) putem podsticaja, izgradnje kompletne infrastrukture za punjenje EV i uvođenja strožijih standarda u vezi sa emisijama, koji će se primenjivati na automobile i kamione.

Javni prevoz: Razvoj mreža javnog prevoza i podsticanje korišćenja održivih vidova transporta poput bicikla i pešačenja.

Avio i pomorski transport: Implementacija mera za smanjenje emisija u avio i pomorskom transportu, uključujući razvoj održivih goriva i efikasnijih tehnologija.

3. Proizvodnja

Cirkularna ekonomija: Prelazak sa linearne na cirkularnu ekonomiju promovisanjem reciklaže, ponovnog korišćenja i održivog dizajna proizvoda.

Tehnologije sa niskim emisijama ugljenika: Ulaganja u tehnologije sa niskim emisijama ugljenika i tehnologije sa povećanom energetsom efikasnošću, kao i njihova primena u proizvodnim procesima.

Industrijske emisije: Uvođenje strožijih propisa i standarda u cilju smanjenja industrijskih emisija, uključujući primenu CCS tehnologija (tehnologija hvatanja i skladištenja ugljenika).

4. Poljoprivreda

Održive poljoprivredne prakse: Promovisanje praksi kojima se smanjuju emisije gasova sa efektom staklene bašte pospešuje biodiverzitet i unapređuje kvalitet zemljišta.

Organska proizvodnja: Podsticanje usvajanja metoda organske proizvodnje i smanjenja upotrebe sintetičkih đubriva i pesticida.

Agrošumarstvo i ponovno pošumljavanje: Podržavanje praksi u domenu agrošumarstva i projekata ponovnog pošumljavanja kako bi se izvršila sekvestracija ugljenika (hvatanje i skladištenje ugljenika u poljoprivrednom zemljištu, prim.prev.) i unapredile usluge ekosistema.

5. Građevinarstvo i objekti

Energetski efikasni objekti: Implementacija strogih standarda energetske efikasnosti za nove objekte i nadogradnja KHG sistema u postojećim objektima u cilju postizanja bolje izolacije i potrošnje energije.

Održivi materijali: Promovisanje upotrebe održivih građevinskih materijala i praksi kako bi se smanjio uticaj građevinskih projekata na životnu sredinu.

Zelena infrastruktura: Razvoj zelene infrastrukture, kao što su zeleni krovovi i urbani zeleni prostori, kako bi se unapredila urbana rezilijentnost i biodiverzitet.

6. Finansijske usluge

Zelene finansije: Korišćenje javnih i privatnih izvora finansiranja za održive investicije kroz zelene obveznice, sredstva za održive investicije i druge finansijske instrumente.

Obelodanjivanje klimatskog rizika: Uvođenje obaveznog obelodanjivanja klimatskog rizika za finansijske institucije kako bi se osigurala transparentnost i podstaklo ulaganje u održive projekte.

Okviri za održive investicije: Uspostavljanje okvira i standarda za održive investicije u cilju usmeravanja finansijskih tržišta ka stvaranju "zelenijih" portfolija.

7. Upravljanje otpadom

Smanjenje otpada: Implementiranje politika sa ciljem smanjenog generisanja otpada i promovisanja reciklaže i ponovne upotrebe.

Cirkularna ekonomija: Podsticanje pristupa okrenutog ka cirkularnoj ekonomiji u kojoj je smanjeno stvaranje otpada, a proizvodi i materijali se koriste što je duže moguće.

Upravljanje opasnim otpadom: Unapređenje upravljanja i odlaganja opasnog otpada u cilju zaštite zdravlja ljudi i životne sredine.

8. Tehnologije i inovacije

Razvoj čistih tehnologija: Ulaganje u istraživanje i razvoj čistih tehnologija, uključujući obnovljivu energiju, skladištenje energije i hvatanje ugljenika.

Digitalna transformacija: Korišćenje digitalnih tehnologija za optimizaciju potrošnje energije, smanjenje emisija i poboljšanu održivost širom svih sektora.

9. Hrana i piće

Održivi prehrambeni sistemi: Promovisanje održive prehrambene proizvodnje i potrošačkih praksi, smanjenje otpada od hrane i podsticanje ishrane zasnovane na proizvodima biljnog porekla.

Sledljivost i transparentnost: Implementiranje mera pomoću kojih se obezbeđuje sledljivost i transparentnost lanaca snabdevanja hranom u cilju promovisanja održivosti i smanjenja uticaja na životnu sredinu.

10. Tekstilna i modna industrija

Održiva proizvodnja: Podsticanje održivih proizvodnih praksi i upotrebe ekoloških materijala.

Cirkularna moda: Promovisanje modela cirkularne mode, uključujući recikliranje, prenamenu (upcycling) i produženu odgovornost proizvođača.

Fokusirajući se na ove sektore, Evropski zeleni dogovor ima za cilj postizanje klimatske neutralnosti do 2050. godine, smanjenje uticaja na životnu sredinu i stvaranje održive i rezilijentne privrede.

5. Ali, da li je sve ovo uopšte moguće???

Klimatska neutralnost odnosi se na postizanje ravnoteže između emisija ugljenika i hvatanja ugljenika iz atmosfere u ugljeničnim ponorima ("carbon sink"). To suštinski znači da se sve emisije gasova sa efektom staklene bašte kompenzuju upijanjem ekvivalentne količine iz atmosfere, čime se postiže nulti neto ugljenični otisak. **Ovaj koncept podrazumeva sledeće:**

Smanjenje emisija: Smanjenje emisija iz različitih izvora poput proizvodnje električne energije, prevoza, industrije i poljoprivrede.

Uklanjanje ugljenika: Unapređivanje prirodnih procesa (kao što je ponovno pošumljavanje) ili tehnoloških rešenja (kao što je hvatanje i skladištenje ugljenika) u cilju uklanjanja ugljen dioksida iz atmosfere.

Kompenzacija: Investiranje u projekte kojima se na drugom mestu smanjuju emisije ukoliko već nije moguće neposredno smanjenje emisija na prvobitnom mestu.

5.1 Šanse za postizanje globalne klimatske neutralnosti do 2050. godine

Postizanje globalne klimatske neutralnosti do 2050. godine jeste ambiciozan cilj koji sa sobom nosi ozbiljne izazove, ali je i dalje dostižan ukoliko se ispune određeni uslovi. **Evo ključnih faktora:**

Tehnološki napredak:

Obnovljiva energija: Kontinuirana i ubrzana primena obnovljivih izvora energije poput solarne energije, energije vetra i hidroenergije.

Skladištenje energije i modernizovanje energetske mreže: Razvoj tehnologija skladištenja energije i modernizacija energetskih mreža kako bi mogle da podrže povećani kapacitet obnovljive energije.

Tehnologije hvatanja i skladištenja ugljenika (CCS – carbon capture and storage): Razvoj CCS tehnologija za hvatanje i skladištenje emisija koje nastaju u industrijskim procesima, kao i tokom proizvodnje energije.

Inovativne tehnologije: Razvoj i primena novih tehnologija kao što je energija hidrogena, napredna nuklearna energija i tehnologije zasnovane na negativnim emisijama.

Politike i propisi:

Međunarodni sporazumi: Jačanje i proširivanje primene međunarodnih sporazuma poput Pariskog sporazuma u cilju ostvarivanja globalne saradnje i posvećenosti ciljevima.

Nacionalne politike: Implementacija robusnih nacionalnih politika kojima se nalaže smanjenje emisija, poput određivanja cene ugljenika, standarda koji se odnose na održivu energiju i propisa u vezi sa emisijama.

Podsticaji i subvencije: Davanje podsticaja i omogućavanje subvencija za čiste energetske tehnologije, mere za postizanje energetske efikasnosti i održive prakse.

Ekonomska tranzicija:

Zelene investicije: Značajne investicije u zelenu infrastrukturu, čistu energiju i održive sektore.

Diversifikacija ekonomskih aktivnosti: Podrška regijama i zajednicama čije aktivnosti zavise od fosilnih goriva kako bi diversifikovali svoje ekonomske aktivnosti i kreirali zelene poslove.

Promene u ponašanju i kulturološke promene:

Svest javnosti: Podizanje svesti javnosti i edukacija u vezi sa klimatskim promenama i značajem održivih praksi.

Promene u načinu života: Podsticanje promena u načinu života kojima se smanjuje ugljenični otisak, kao što je upotreba javnog prevoza, smanjena potrošnja mesa i usvajanje navika kojima se pospešuje energetska efikasnost.

Pravičnost i socijalna inkluzija:

Pravedna tranzicija: Staranje da prelazak na ekonomiju niske emisije ugljenika bude pravedan i inkluzivan, pružanjem podrške radnicima i zajednicama na koje utiče prestanak korišćenja fosilnih goriva.

Globalna saradnja: Staranje da razvijene zemlje pružaju podršku zemljama u razvoju putem prenošenja tehnoloških saznanja i praksi, finansijske pomoći i izgradnje kapaciteta.

5.2 Izazovi u postizanju klimatske neutralnosti

- Ekonomske i političke prepreke:

Zavisnost od fosilnih goriva: Čitav niz privreda i dalje se u velikoj meri oslanja na fosilna goriva za svoje energetske i industrijske procese.

Politički otpor: Politički otpor i lobiranje zbog interesa u industriji fosilnih goriva mogu usporiti ili u potpunosti blokirati klimatske politike.

- Tehnološka i infrastrukturna ograničenja:

Razvoj tehnologija: Pojedine ključne tehnologije poput napredne CCS tehnologije ili tehnologije negativnih emisija i dalje se nalaze u ranim stadijumima razvoja.

Infrastrukturne promene: Potrebne su značajne promene u infrastrukturi, uključujući nove energetske mreže, sisteme transporta i industrijske procese.

- Otpor društva:

Javno prihvatanje: Otpor društva zbog percipiranih ekonomskih troškova, promena u načinu života ili zbog dezinformacija u vezi sa klimatskim politikama.

Pitanja u vezi sa pravičnošću: Staranje da klimatske politike nemaju nesrazmerno veliki uticaj na stanovništvo koje ima niske prihode ili na ranjive grupe stanovništva.

Zaključci u vezi sa klimatskom neutralnošću

Uprkos činjenici da je postizanje klimatske neutralnosti do 2050. godine značajan izazov, to nije nemoguće ukoliko se primeni jedan koordinirani i održivi pristup kojim će biti obuhvaćena tehnološka, privredna, politička i društvena dimenzija. Globalna saradnja, ozbiljna ulaganja u čiste tehnologije i robusne politike, od ključnog su značaja kako bi se ova vizija sproveda u delo. Ozbiljnost klimatske krize zahteva odlučno i neodložno postupanje kao preduslov za omogućavanje održive i klimatski neutralne budućnosti.

Pitanja: Da li se slažete sa ovim zaključkom? Da li smatrate da je isuviše optimističan? Hajde da razmotrimo ulogu različitih faktora.

Pre svega, spomenuli smo tehnološki napredak, ali ovo je svakako pitanje o kojem se može diskutovati.

5.3 Cirkularna ekonomija

Stvaranje cirkularne ekonomije čiji je cilj eliminisanje otpada i kontinuirana upotreba resursa, je proces koji podrazumeva niz ozbiljnih izazova. Neki od najvećih izazova pobrojani su u nastavku:

1. Dizajn i inovacije

Dizajn proizvoda: Mnoštvo proizvoda nije osmišljeno tako da se omogući njihovo ponovno korišćenje, popravka ili reciklaža. Dizajn usklađen sa principima cirkularne ekonomije zahteva inovativnost u osmišljavanju proizvoda koji se lako mogu rasklopiti i iskoristiti u druge svrhe.

Složenost korišćenih materijala: Korišćenje složenih materijala i sastavnih delova otežava recikliranje i ponovno korišćenje proizvoda. Pred dizajnerima je veliki izazov ukoliko se želi upotreba jednostavnijih materijala bez smanjenja kvaliteta proizvoda.

2. Infrastruktura i tehnologija

Infrastruktura za recikliranje: Postojeća infrastruktura za recikliranje je često neodgovarajuća kako bi mogla da podrži obim i složenost materijala koje podrazumeva cirkularna ekonomija. Od suštinske je važnosti da se ova postrojenja modernizuju i prošire.

Napredne tehnologije: Razvoj i puštanje u pogon naprednih tehnologija za sortiranje, reciklažu i ponovnu preradu materijala su ključni. Gorenavedeno podrazumeva inovacije poput hemijske reciklaže i automatizovanog rasklapanja.

3. Ekonomske i tržišne prepreke

Troškovna konkurentnost: Kod recikliranih ili iznova proizvedenih proizvoda često je teško postići konkurentnost u poređenju sa jeftinijim, netaknutim materijalima. Ovaj problem dodatno pogoršavaju ekonomije obima i subvencije za proizvodnju čistih, netaknutih materijala.

Investicije: Potrebne su značajne investicije kako bi se razvila infrastruktura, tehnologije i poslovni modeli prilagođeni cirkularnoj ekonomiji. Pronalaženje sredstava za ovakve investicije može biti izazovno, naročito na tržištima koja počivaju na kratkoročnim investicijama.

4. Ponašanje i svest potrošača

Prihvatanje od strane potrošača: Da bi se preference potrošača preusmerile na cirkularne proizvode potrebne su konkretne promene ponašanja i stavova. Veliki broj potrošača i dalje je naviknut na model linearne ekonomije koji se temelji na principu "uzmi-napravi-upotrebi-baci".

Edukacija i svest: Podizanje svesti o benefitima cirkularne ekonomije i edukacija potrošača u vezi sa održivim praksama od ključnog su značaja za podsticanje tražnje za cirkularnim proizvodima.

5. Politika i regulatorno okruženje

Regulatorne prepreke: Neusklađeni ili neodgovarajući propisi mogu predstavljati ometajući faktor kada je u pitanju cirkularna ekonomija. Neophodno je usklađivanje propisa širom regiona i sektora kako bi se stvorilo podsticajno okruženje.

Podsticaji i standardi: Primena politika kojima se podstiču cirkularne prakse, kao što je produžena odgovornost proizvođača (POP), poreske olakšice za cirkularne proizvode i standardizovano obeležavanje proizvoda koji se mogu reciklirati, su od izuzetne važnosti.

6. Koordinacija lanaca snabdevanja

Složeni lanci snabdevanja: Koordinacija cirkularnih praksi u okviru složenih globalnih lanaca snabdevanja predstavlja ozbiljan izazov. Iako su od suštinske važnosti, transparentnost i sledljivost je teško osigurati.

Saradnja: Saradnja koja zaista funkcioniše između proizvođača, dobavljača, lica koja se bave reciklažom i drugih zainteresovanih strana je neophodna za kreiranje sistema zatvorene petlje. Stvaranje ovakvih mreža zavisi od prevazilaženja prepreka u smislu konkurencije, kao i od izgradnje poverenja.

7. Tehnološka integracija

Podaci i digitalne alatke: Korišćenje digitalnih alatki kao što je Internet inteligentnih uređaja (IoT), blockchain i analitika podataka u svrhu praćenja materijala i optimizovanja cirkularnih procesa još uvek su u početnoj fazi. Integrisanje ovih tehnologija u okviru više različitih sektora je zaista složen zadatak.

Interoperabilnost: Potreba da se obezbedi kompatibilnost različitih sistema i tehnologija koje se koriste u cirkularnoj ekonomiji, kao i mogućnost njihove efikasne međusobne komunikacije predstavljaju još jedan ozbiljan tehnološki izazov.

8. Standardi koji se primenjuju na materijale i proizvode

Kvalitet recikliranih materijala: Kako bi reciklirani materijali bili prihvatljivi za upotrebu u proizvodnji neophodno je obezbediti da ispunjavaju iste standarde kvaliteta koji se primenjuju na netaknute materijale.

Standardizacija: Razvoj i primena standarda koji se odnose na materijale podobne za recikliranje i ponovnu upotrebu kako bi se osigurala njihova efikasna obrada i ponovno uključivanje u privredu.

9. Otpor u kulturološkom i institucionalnom smislu

Organizacione promene: Preduzeća treba da promene svoje tradicionalne linearne modele, što može izazvati pojavu otpora iznutra zbog postojećih interesa i navika.

Kulturološke promene: Prelazak na cirkularnu ekonomiju zahteva kulturološku promenu kako na organizacionom, tako i na nivou društva, što može biti proces koji je spor i zahtevan.

Zaključak u vezi sa cirkularnom ekonomijom

Iako tranzicija ka cirkularnoj ekonomiji sa sobom nosi mnoštvo izazova, ona istovremeno nudi i značajne ekološke, ekonomske i društvene benefite. Kako bi se sa ovim izazovima uspešno izašlo na kraj, potrebna je koordinirana aktivnost širom više različitih sektora, uključujući inovacije u dizajnu proizvoda, investicije u infrastrukturu i tehnologiju, podsticajne politike i propise, kao i promene u ponašanju potrošača i promene u poslovnim praksama. Ove prepreke moguće je prevazići uz saradnju i kontinuiran rad, i na taj način stvoriti održiviju ekonomiju koja je cirkularna.

Pitanja: Da li se slažete sa ovim zaključkom? Da li smatrate da je isuviše optimističan?

6. Strateški dokumenti Evropske unije koje se odnose na postizanje klimatske neutralnosti

Cilj postizanja klimatske neutralnosti do 2050. godine, koji su jednoglasno podržale zemlje članice i Evropski Parlament, nalazi se u središtu Evropskog zelenog dogovora koji promovira Evropska Komisija. To bi značilo da će do 2050. godine Evropska unija značajno smanjiti svoje emisije gasova sa efektom staklene bašte, te da će preostale emisije biti uhvaćene primenom tehnologije ili pak u prirodnim ugljeničnim ponorima poput šuma.

6.1 Evropski zakon o klimatskim promjenama

Zakon Evropske unije o klimatskim promjenama koji je stupio na snagu u julu 2021. godine, i kojim je uvedena obaveza opredeljenosti ka postizanju klimatske neutralnosti, predstavljao je jedan od prvih ključnih elemenata Zelenog dogovora. Njime je takođe definisan cilj da se neto emisije smanje za najmanje 55% u odnosu na nivoe iz 1990. godine, do 2030. godine. Ovim zakonom takođe je propisano postavljanje cilja za 2040. godinu, a što je bila preporuka Komisije data u februaru 2024. godine. Postavljanje jasnih ciljeva preduzećima i investitorima nudi izvesnost u pogledu smjera u kojem se treba kretati i obezbeđuje da Evropa sledi jasan put ka postizanju svojih dugoročnih ciljeva.

Evropskim zakonom o klimatskim promjenama utvrđen je cilj predviđen Evropskim zelenim dogovorom, odnosno težnja da evropska privreda i društvo do 2050. godine postignu klimatsku neutralnost. Ovim zakonom takođe je definisan prelazni cilj, a to je smanjenje neto emisija gasova sa efektom staklene bašte za najmanje 55% do 2030. godine u poređenju sa nivoima iz 1990. godine.

Klimatska neutralnost do 2050. godine podrazumeva postizanje nultih neto emisija gasova sa efektom staklene bašte za zemlje Evropske unije u celini, pretežno putem smanjenja emisija, investiranja u zelene tehnologije i zaštite životne sredine.

Ovim zakonom teži se da se obezbedi da svi strateški dokumenti Evropske unije doprinesu postizanju ovog cilja, te da svi privredni sektori i delovi društva daju svoj doprinos.

Ciljevi Evropskog zakona o klimatskim promenama:

- Definisanje dugoročnog pravca delovanja neophodnog za dostizanje cilja klimatske neutralnosti do 2050. godine u okviru svih strateških dokumenata na društveno pravičan i profitabilan način.
- Definisanje ambicioznijeg cilja Evropske unije za 2030. godinu kako bi se Evropa na odgovoran način usmerila ka postizanju klimatske neutralnosti do 2050. godine.
- Uspostavljanje sistema za praćenje napretka i preduzimanje daljih koraka po potrebi.
- Obezbeđivanje predvidivosti za investitore i druge privredne subjekte.
- Obezbeđivanje da tranzicija ka klimatskoj neutralnosti bude nepovratna.

Ključni elementi

Evropski zakon o klimi predviđa pravno obavezujući cilj nulte neto stope emisija gasova sa efektom staklene bašte do 2050. godine Institucije Evropske unije i zemlje članice u obavezi su da sprovedu neophodne mere na nivou Evropske unije i na nacionalnom nivou kako bi se gorenavedeni cilj ostvario, uzimajući u obzir važnost promovisanja pravednosti i solidarnosti među zemljama članicama.

Evropski zakon o klimi sadrži mere za praćenje napretka i prilagođavanje naših aktivnosti po potrebi, oslanjajući se na postojeće sisteme poput procesa upravljanja u oblasti nacionalnih energetske i klimatskih planova zemalja članica, redovno izveštavanje od strane Evropske agencije za životnu sredinu i najnovije naučne dokaze u vezi sa klimatskim promenama i njihovim uticajem.

Napredak će se ocenjivati na svakih pet godina, u skladu sa globalnim pregledom stanja predviđenim Pariskim sporazumom.

Zakonom o klimi takođe su obuhvaćeni neophodni koraci za dostizanje cilja postavljenog za 2050. godinu.

Evropska unija je na osnovu sveobuhvatne procene uticaja postavila novi cilj za 2030. godinu, a to je smanjenje neto emisija gasova sa efektom staklene bašte za najmanje 55% u poređenju sa nivoima iz 1990. godine. Novi cilj Evropske unije za 2030. godinu obuhvaćen je Zakonom.

U julu 2021. godine, Komisija je usvojila niz predloga za revidiranje svih relevantnih instrumenata politike u cilju ostvarenja dodatnih smanjenja emisija za 2030. godinu.

Zakonom je takođe predviđen proces uspostavljanja klimatskog cilja za 2040. godinu.

Evropski zakon o klimi obuhvata sledeće:

- pravni cilj koji podrazumeva postizanje klimatske neutralnosti Evropske unije do 2050. godine
- ambiciozan klimatski cilj za 2030. godinu koji podrazumeva smanjenje neto emisija gasova sa efektom staklene bašte za najmanje 55% u poređenju sa nivoima iz 1990. godine, uz jasan stav u vezi sa doprinosom koji smanjenja emisija i uklanjanje ugljenika mogu dati u postizanju ovog cilja
- uvažavanje potrebe da se ugljenični ponor Evropske unije pospeši donošenjem ambicioznije uredbe kojom se reguliše smanjenje emisija iz sektora korišćenja zemljišta, promene namene zemljišta i šumarstva (engl. land use, land-use change and forestry – LULUCF), odnosno Uredba LULUCF, za koju je Komisija uputila predlog u julu 2021. godine, i koja je stupila na snagu u maju 2023. godine
- proces postavljanja klimatskog cilja za 2040. godinu, uzimajući u obzir indikativan ugljenični budžet za period 2030-2050 koji će objaviti Komisija
- posvećenost postizanju negativnih emisija nakon 2050. godine
- osnivanje Evropskog naučnog savetodavnog odbora za klimatske promene koji će pružati nezavisne naučne savete
- više obavezujuće odredbe koje se tiču prilagođavanja klimatskim promenama
- jasna usklađenost svih strateških dokumenata Evropske unije sa postizanjem cilja klimatske neutralnosti
- posvećenost zajedničkom radu sa sektorima u sačinjavanju mapa puta za konkretan sektor, kojima se jasno definiše put ka klimatskoj neutralnosti u različitim oblastima privrede

Evropski zakon o klimi objavljen je u Službenom glasniku dana 9. jula 2021. godine i stupio je na snagu 29. jula 2021. godine.

2023. godine Komisija je po prvi put izvršila procenu napretka ka ostvarenju ciljeva klimatske neutralnosti i prilagođavanja na izmjenjene klimatske uslove, kao što je predviđeno Evropskim zakonom o klimi. Nalazi su objavljeni u okviru Izveštaja o napretku u ostvarenju nacionalnih planova za smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte za 2023. godinu, kao i u zasebnom Radnom dokumentu službi Komisije u vezi sa ostvarenim napretkom u određenoj zemlji u pogledu prilagođavanja.

Uprkos činjenici da emisije gasova sa efektom staklene bašte nastavljaju da opadaju, te da postoje ohrabrujući primeri aktivnosti koje se sprovode u praksi, procena Komisije je da se ostvareni pomak ka cilju Evropske unije koji se tiče klimatske neutralnosti, čini nedovoljnim. Najveći pomak potrebno je napraviti u oblastima koje i dalje zahtevaju značajno smanjenje emisija (npr. objekti, transport), gde je napredak isuviše spor (npr. poljoprivreda) ili gde je tokom prethodnih godina uočen opadajući trend, kao što je to slučaj kod ugljeničnih ponora (npr. korišćenje zemljišta, promena namene zemljišta i šumarstvo).

Evropska unija ostvarila je značajan napredak u prilagođavanju klimatskim promenama, naročito putem kontinuirane implementacije Strategije Evropske unije za prilagođavanje izmjenjenim klimatskim uslovima. Međutim, nije ostvaren isti stepen napretka u različitim oblastima.

Procena napretka ostvarenog kada je u pitanju prilagođavanje izmjenjenim klimatskim uslovima na nacionalnom nivou pokazuje da zemlje članice moraju preduzeti znatno više aktivnosti u cilju prilagođavanja klimatskim promenama - primera radi, kada su u pitanju upravljanje, finansiranje, procene rizika, rešenja zasnovana na prirodi, kao i praćenje, izveštavanje i evaluacije, a sve u cilju smanjenja njihovih ranjivosti u ekonomskom smislu kada su u pitanju sve ozbiljniji rizici povezani sa klimatskim promenama.

6.2 Integrisani nacionalni energetska i klimatski plan (INEKP)

Komisija je na osnovu procene uputila preporuke zemljama članicama u okviru Evropskog zakona o klimi u decembru 2023. godine. Zemlje članice koje su dostavile nacрте ažuriranih **Integrisanih**

nacionalnih energetske i klimatskih planova (INEKP) uoči procene koja se vrši na nivou Evropske unije od strane Komisije, a odnosi se na nacрте INEKP-ova, dobile su preporuke u vezi sa sledećim:

- nacrti ažuriranih INEKP-ova
- usklađenost njihovih mera sa ciljem Evropske unije koji se tiče postizanja klimatske neutralnosti
- usklađenost njihovih mera sa težnjom da se osigura napredak u pogledu prilagođavanja na klimatske promene u skladu sa Evropskim zakonom o klimi.

Zemlje članice koje nisu dostavile nacrt ažuriranog INEKP-a ili koje su takav dokument dostavile nekoliko meseci posle roka dobijaju samo preporuke u skladu sa Evropskim zakonom o klimi.

U procesu čiste tranzicije niko ne sme biti izostavljen. U cilju pružanja podrške regijama u kojima je primetan najveći socio-ekonomski uticaj izazvan čistom tranzicijom, Komisija je u okviru **Fonda za pravednu tranziciju** opredelila ukupno 19,7 milijardi evra. Fond za pravednu tranziciju usmerava investicije u ove regije u cilju diversifikacije ekonomskih aktivnosti u smeru čistijih industrija i prekvalifikacije radnika kako bi bili podobni za nove vrste poslova.

6.3 Sistem trgovine emisijama Evropske unije

Sistem trgovine emisijama Evropske unije, vodeći svetski mehanizam za postavljanje cene ugljenika, takođe je odigrao ključnu ulogu u generisanju javnih prihoda koji se zatim ponovo ulažu u aktivnosti u vezi sa klimatskim promenama i društvenu podršku.

Otkako je pokrenut 2005. godine, Sistem trgovine emisijama generisao je preko 180 milijardi evra prihoda za zemlje članice i za budžet Evropske unije, od čega je deo upotrebljen za finansiranje Fonda za inovacije, Fonda za modernizaciju i Socijalnog fonda za klimatsku politiku.

Posredstvom Evropskog zelenog dogovora, Evropska unija dodala je još sektora koje treba obuhvatiti Sistemom trgovine emisijama, od industrija i elektrana, do goriva za transport i objekte, određujući na taj način cenu za više emisija. Na ovaj način emisije će nastaviti da opadaju, a alternativni izvori energije da jačaju.

6.4 Industrijski plan za Zeleni dogovor

Komisija se postarala da Evropski zeleni dogovor doprinese ekonomskom razvoju Evrope, vodeći se time da ono što pogoduje klimi pogoduje i našoj ekonomiji. U februaru 2023. godine, usvojili smo **Industrijski plan za Zeleni dogovor**. Planom su stvoreni uslovi za povećanje proizvodnih kapaciteta za tehnologije sa nultim neto emisijama i proizvode koji su potrebni kako bi se ispunili evropski klimatski ciljevi.

Dva ključna segmenta Plana jesu Zakon o kritičnim sirovinama i Zakon o industriji sa nultom neto stopom emisija, koji su predstavljeni u martu 2023. godine. Oba zakona stvorice predvidivo i pojednostavljeno regulatorno okruženje, svaki u svojoj predmetnoj oblasti primene, podstičući na taj način ulaganja i razvoj projekata koji su ključni za evropsku privredu.

Parlament i Savet usvojili su Zakon o kritičnim sirovinama. Nakon što stupi na snagu, pomoći će da se obezbedi pristup Evropske unije bezbednoj, diversifikovanoj, pristupačnoj i održivoj ponudi kritičnih sirovina. Na taj način pomoći će da se povećaju domaći kapaciteti za kritične sirovine duž čitavog lanca snabdevanja. Krajnji cilj jeste da se obezbedi da Evropska unija ima neophodne kapacitete za ekstrakciju 10%, preradu 40% i reciklažu 25% svoje godišnje potrošnje strateških sirovina do 2030. godine.

Kada je u pitanju Zakon o industriji sa nultom neto stopom emisija, u vezi sa kojim su zakonodavci koji zajedno učestvuju u tome postigli političku saglasnost, njime će se pojačati proizvodnja tehnologija sa nultom neto stopom emisija u Evropskoj uniji i ojačati njihova otpornost i konkurentnost, uz istovremeno kreiranje regulatornog okruženja u kojem su prisutni bolji uslovi za pokretanje projekata sa nultom neto stopom emisija u Evropi i privlačenje investicija.

6.5 Mehanizam prilagođavanja granice ugljenika (CBAM)

Komisija je uvela prvi Mehanizam prilagođavanja granice ugljenika (CBAM) na svetu. Njime se podstiču industrije širom sveta da se okrenu zelenijim proizvodnim metodama i odvrćaju firme od izmeštanja sedišta i poslovanja iz Evropske unije u zemlje sa manje striktnim standardima zaštite životne sredine. CBAM je alatka koja poštuje principe Svetske trgovinske organizacije (WTO), i njome će se obezbediti da klimatski ciljevi Evropske unije ne budu dovedeni u pitanje.

To praktično znači da će uvoznici robe u Evropskoj uniji koji su pokriveni CBAM-om morati da se registruju kod nadležnih nacionalnih organa i da kupe CBAM sertifikate. Oni će zatim prijaviti emisije koje su sastavni deo njihovog izvoza i predati odgovarajući broj sertifikata. Ukoliko su u stanju da dokažu da je već plaćena cena ugljenika tokom proizvodnje robe, odgovarajući iznos biće predmet odbitka.

CBAM predstavlja prepoznatljivu alatku za utvrđivanje poštene cene robe sa visokim sadržajem ugljenika, a koja ulazi u Evropsku uniju. Postepeno uvođenje CBAM-a usklađeno je sa ukidanjem dodele besplatnih emisijskih jedinica u okviru Sistema trgovine emisijama Evropske unije, kako bi se podržala dekarbonizacija industrije Evropske unije.

CBAM je 1. oktobra 2023. godine počeo da se primenjuje u svojoj prelaznoj fazi. Ova faza služiće kao period učenja za uvoznike, proizvođače i organe vlasti. Na taj način će Komisija biti u mogućnosti da prikupi korisne informacije o ugrađenim emisijama kako bi se usavršila metodologija za početak konačne primene, koja je predviđena za 2026. godinu.

greenet

Fast forwarding the green transition in just and socially responsible way – cases of industry, energy and transport sectors

- This copy is free -

“Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only, and do not necessarily reflect those of the European Union or European Commission. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.”

Co-funded by
the European Union